

De synode van Dordt in 1618/19 en de Nationale Synode (nieuwe stijl)

Opzet:

1. Inleiding
2. Gomarus en Arminius.
3. Eenheid van Kerk en Staat
4. Wat vooraf ging aan de Nationale Synode 1618-1619
5. De Nationale Synode (nieuwe stijl) en het gezamenlijke 'wij'.

1.) Inleiding

Een van de revisoren Oude Testament voor de Statenvertaling waar op de Nationale Synode opdracht voor was gegeven was de Deventer predikant Jacobus Revius¹. Hij heeft één van mijn lievelingsliederen geschreven. Als u het gehoord hebt weet u direct waarom ik voor de diepste theologische intenties van de Nationale Synode 1618-1619 dankbaar ben.

Revius lied² luidt:

- 1 Zolang als ik op aarde leven zal
 mijn koning groot ik ere geven zal,
 met woord, met daad, met juichen en gezang.
**Hij heeft mij uitgetogen van de val,
 geschreven in zijn uitverkoren tal,
 dies mijne ziel Hem spelet lof en dank.**
 Zijn bitter lijden
 doet mij verblijden.
 Zijn hart is mijn,
 het mijn is zijn.
 treurigheid wijke,
 vrolijkheid blijke,
 want Jezus wil,
 want Jezus wil mijn Heiland zijn.

Het is een lied van verwondering over de troost van verkiezing. Het is geschreven op een zeer vrolijke wijs waar de inhoud in mee danst.

Wat het verstaan van de verkiezing in de Dordtse Leerregels betreft ga ik mee met Prof. Verboom en anderen die menen dat *'de Leerregels geen symmetrie kennen tussen verkiezing en verwerping. God is de oorzaak van de verkiezing, maar in de verwerping spelen zowel God als mens een rol. God laat sommige mensen in de ellende waarin zij zichzelf hebben gestort vanwege hun ongeloof'* (canon I-15)³.

¹ Geb. nov. 1586, Deventer – Overl. 15nov.1658 Leiden.

² Zie Liedboek van de kerken 1973 nr. 421.; liedboek 2012 nr. 866.

³ Prof. Dr. W. Verboom De belijdenis van een gebroken kerk (p. 218).

Ik blijf dus met Revius vrolijk zingen over de genade in Christus;

over Gods trouw tot het einde.

Voordat ik kon kiezen voor Hem had Hij voor mij gekozen.

2.) Gomarus⁴ en Arminius⁵

Het theologische conflict tussen die twee Leidse hoogleraren dat uiteindelijk zo massief de Nationale Synode domineerde was een langlopend gebeuren. Eerst bleef het beperkt tot de Leidse universiteit. Ook na een vriendschappelijke conferentie⁶ tussen hem en Arminius is duidelijk dat ze samen verder kunnen rondom de diverse thema's waaronder de predestinatie. Dat verandert een jaar later in 1604. Dan belegt Arminius over de predestinatie een disputatie. Het conflict zet zich door. In 1607 uitnodigt de president van de Hoge Raad beide heren uit om: „sulcks te sien of men se tot accoord broederlijcke vrundschap ende onderlinge hantgevinge kon bewegen.” De president van de Hoge Raad sluit aan het eind van het gesprek af door te zeggen dat de verschillen niet de fundamenten van de zaligheid betreffen. Gomarus verklaart hierop echter dat hij met Arminius' gevoelens niet voor Gods rechterstoel zou durven verschijnen⁷.

Ik ben van mening dat de (uit)verkiezing het centrale punt is geweest op de Nationale Synode in het zoeken van éénheid. Daar laat ik het bij wat dit centrale punt betreft.⁸

3.) Eenheid van Kerk en Staat

Ik ben geen historicus en ga daarom niet verder in op alle politieke gebeurtenissen en intriges in de pauze in de Tachtigjarige Oorlog⁹ en de invloed daarvan op de Nationale Synode.

⁴ De contra-remonstranten of Gomaristen hadden hun kopman in Franciscus Gomarus. Geboren te Brugge, studeerde hij theologie o.a. in Straatsburg, Oxford, Cambridge. Hij promoveerde in Heidelberg. Toen hij 31 jaar was werd hij benoemd tot hoogleraar in de theologie aan de universiteit van Leiden.

⁵ De remonstranten of Arminianen hadden hun kopman in Arminius. Geboren in Oudewater studeerde hij theologie in o.a. , Leiden en Genève. Hij promoveerde bij zijn collega Gomarus. Rondom zijn benoeming in Leiden waren er vragen. Daarom werd op 6 en 7 mei 1603 in Den Haag conferentie gehouden waar de aanvankelijke bezwaren van Gomarus e.a. zijn weggenomen.

⁶ 6 en 7 mei 1603.

⁷ Zie William den Boer. 'Gomarus was geen onverdraagzame scherpslijper 2 feb.2013 in RD.

⁸ De twee latere theologische hoofdrolspelers van de NatSyn. Gomarus en Arminius, erkenden op een vriendschappelijke conferentie (6 en 7 mei 1603), dat er in de fundamenten van de leer geen verschil van mening bestond. Hun theologische posities stemden overeen in de diepste bron van het geloof: de eeuwige, verkiezende liefde van God. Maar een jaar later (1604) blijkt bij een disputatie toch verschil van mening over de verkiezing. **Op 30 en 31 mei 1607 verschijnen de collega's voor de Hoge Raad om „sulcks te sien of men se tot accoord broederlijcke vrundschap ende onderlinge hantgevinge kon bewegen.”** Uit de gedachtewisseling die volgt, trekt de president van de Hoge Raad de conclusie dat de verschillen niet de fundamenten van de zaligheid betreffen. Gomarus verklaart hierop echter dat hij met Arminius' gevoelens niet voor Gods rechterstoel zou durven verschijnen.

⁹ **De Tachtigjarige Oorlog** tegen de toenmalige wereldmacht Spanje onder koning Filips II, landsheer der Nederlanden, en zijn opvolgers Filips III en Filips IV begon 1568 en duurde tot 1648. **Het Twaalfjarig Bestand**

Duidelijk is dat de verwevenheid toen van Kerk en Staat mede het theologische gebeuren op de synode bepaalde. Want er waren zowel politieke- als kerkelijke vertegenwoordigers in de synode. Dordt is zo ook het instrument geworden om de eenheid in Kerk en Staat te bevorderen.

4.) Wat vooraf ging aan de Nationale Synode

Al in 1606 was er in die bewogen tijd een roep om een Nationale Synode. Er waren al wel allerlei andere synoden geweest. Maar de Staten-Generaal hielden steeds een Nationale Synode af. Omdat het conflict tussen Arminius (reeds op 50jarige leeftijd overleden in 1609) en Gomarus wat tot een splijtzwam in de toenmalig Nederlandse samenleving was geworden moest het er toch van komen. Arminianen waren tot remonstranten en Gomaristen tot contra-remonstranten geworden.

Bovendien kreeg de kwestie een heftig politiek karakter toen Oldenbarnevelt en Maurits niet meer dezelfde kant kozen. Tijdens het Twaalfjarig Bestand (1609-1621) liep het conflict zo hoog op dat sommigen bang waren voor een burgeroorlog in de Republiek. Op de synode kregen de Remonstranten gelegenheid zich te verantwoorden op grond van hun publicaties. Maar zij blokkeerden¹⁰ een inhoudelijke discussie en werden uit de synode gestuurd.

De synode veroordeelde de standpunten van de Remonstranten en stelden dus Leerregels op die aansloten bij de internationale consensus van het calvinisme. De politieke gecommitteerden alsook Engelse theologen zorgden voor een gematigde formulering van die 'Dordtse leerregels', meent dr. Joke Roelevink. Ze zei vorige maand in Dordt: „*De gematigde en positieve opstelling van de leerregels was mede aan hen te danken.*”¹¹

Via de synode werd de vrede en eenheid binnen de Republiek door de Staten-Generaal hersteld.

De synode bracht veel tot stand:

(1) De Dordtse Leerregels, die tot één van de belijdenisgeschriften zijn geworden.

van 1609 tot 1621 was tussenliggende vrede. De oorlog woedde in een van de rijkste Europese gebieden, de Habsburgse of Spaanse Nederlanden. **De Dertigjarige Oorlog (1618–1648)** was een grootschalig conflict waar de meeste Europese mogendheden bij betrokken waren. Hoofdoorzaak was niet machtslust, maar de spanningen tussen katholieke en gereformeerde staten. De oorlog woedde voornamelijk in het Heilige Roomse Rijk, de Spaanse Nederlanden, Noord-Spanje en Noord-Italië. Ook waren er zeeslagen. Het conflict begon toen de katholieke staten Spanje en Oostenrijk de gereformeerde staten in het noorden van het Heilige Roomse Rijk veroverden (Boheems-Paltse en Noord-Duitse/Deense fase). De Spaanse Nederlanden is de benaming voor de Habsburgse Nederlanden van 1556 tot aan 1715. In 1581 scheidden de noordelijke gewesten zich van de zuidelijke af en verklaarden zich onafhankelijk onder de naam Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden. Voordien stonden de Spaanse Nederlanden ook bekend als de Zeventien Provinciën. De Zuidelijke Nederlanden gaan verder onder de naam Spaanse Nederlanden

¹⁰ Prof. Dr. Fred van Lieburg

¹¹ Dr. Joke Roelevink in haar lezing op 13ecember 2017 bij de presentatie van het tweede deel van de "Acta et Documenta Synodi Nationalis Dordrechtanae", te Dordrecht.

(2) De Dordtse Kerkorde, waarin de vrijheid van de kerk zonder inmenging van de overheid werd gegarandeerd. Luisterend naar Gods Woord maakt de kerk zelf wat de leer van het Evangelie is.¹²

(3) De Statenvertaling: een betrouwbare Bijbelvertaling uit de oorspronkelijke talen, beschikbaar voor iedereen.

5.) De Nationale Synode (nieuwe stijl) en het gezamenlijke ‘wij’.

We kozen als stuurgroep voor de naam Nationale Synode (nieuwe stijl) met de ondertitel Protestants Forum. We staan temidden van actuele vragen over de plaats van religie in het publieke domein met al z'n verschillende godsdiensten. In die grote levensbeschouwelijke diversiteit is het belangrijk als Kerk schouder aan schouder te staan in het huidige debat in onze samenleving. Dat willen we doen samen met de bijna 2 miljoen migrantenchristenen uit de hele wereld. Zij hebben zitting in onze stuurgroep.

In onze postmoderne cultuur is de kerk als instituut belangrijk. En dat in een concrete zichtbare eenheid. Maar de institutionele verkokering in talloze kerken en geloofsgemeenschappen lijkt mij voorbij te zijn. Onze tijd vraagt om herstel van de verscheurde kerken die uit de Reformatie zijn voortgekomen. We kunnen ons niet langer opsluiten in eigen kring om daar samen lekker blij te zijn met wat je in die kring als dé waarheid voor je eigen groep gevonden hebt.

Het belijden van de Stuurgroep Nationale Synode vind je in de geloofsbelijdenis van Nicea uit het jaar 325 na Christus. We hebben geen eigen of nieuwe belijdenis willen schrijven. Nicea is ons genoeg. De CREDO-tekst van de NatSyn geeft alleen de attitude weer van de stuurgroep die deze opstelde.. Het is ons te doen om de komende generaties, opdat zij weten dat Jezus Christus de Weg, de Waarheid en het Leven is. Om dat door te geven hebben we elkaar als christenen hard nodig. Ook naar onze samenleving toe. Denk aan Joh. 17:21.

Dietrich Bonhoeffer zegt in zijn mooie boekje *Leven met elkander* : de ene christen heeft de andere christen nodig om Christus' wil. De ene christen heeft de ander nodig, die hem het Woord Gods brengt. [...] Hij heeft de broeder/zuster nodig als de drager en verkondiger van het goddelijk heilswoord,. Hij heeft hem alleen nodig om Christus' wil. Christus brengt mij bij de ander, en de ander brengt mij bij Christus'.

Dat gaat dus om een gezamenlijk **wij**. Prof. Dr. A. v.d. Beek schreef voor de Nationale Synode de notitie 'Is Christus gedeeld'. Hij stelt daarin de vraag 'Is er nog een gezamenlijk 'wij' voor de kerk'? Want alleen dan kunnen we ook samen onze identiteit vinden. De geloofsbelijdenis van Nicea daarvan zegt in de oorspronkelijke tekst '**Wij geloven** in één heilige katholieke en apostolische kerk'. In het Westen – zo zegt Van de Beek – heeft men dat

¹² Na het vertrek van de buitenlandse theologen werd op 13 mei 1619 de Synode hervat. Het belangrijkste punt was de organisatie van de kerk in een Kerkorde. Heeft in de toekomst de overheid invloed op de benoeming van predikanten? En heeft de overheid invloed op de inhoud van de leer van de kerk? Wat het laatste betreft: de verantwoordelijkheid voor de leer ligt alleen bij de kerk. Maar de overheid bleef invloed uitoefenen op de diverse kerkelijke vergaderingen zoals classes en synoden.

‘wij’ binnen twintig jaar vervangen door ‘ik’. ***‘Ik geloof’***. Dat betekent vaak: ik geloof op mijn manier...

‘Vanaf de 19^e eeuw – de eeuw van de verzuiling- is de klassieke vorm van het Nederlandse christendom afgebroken. De volkskerk ging in rook op en als een volkskerk vernield wordt, heeft het christendom geen kans om als nationaal christendom te overleven’, zo zegt de Dr. Vos¹³ En naar die volkskerk moet het heen, meen ik.

‘Is Christus gedeeld’, vraagt de apostel in de Korinthebrief? Uiteraard is Hij niet gedeeld. Laten we het jubileumjaar van de Nationale Synode gebruiken om het gezamenlijke **‘wij’** zoeken.

Kampen, 10 januari 2018

G. de Fijter

De Nationale Synode (nieuwe stijl) wil de kracht die in de lange christelijke traditie ligt vruchtbaar maken om het Evangelie van Jezus Christus ook vandaag te delen met ons volk. Met Koning Willem Alexander zeggen we dat we ‘Niet zoeken naar een breder ik, maar naar een groter wij’. En daarom moeten de scheidingsmuren tussen kerken en geloofsgemeenschappen afgebroken worden. In een hartelijke verbondenheid met migrantenchristenen en hun internationale kerken zien we uit naar een nieuwe volkskerk: een kerk voor alle mensen. Deze kerk wil zo breed reiken als het hele volk en ziet de kern van datgene waar ze voor wil staan het beste verwoord in de geloofsbelijdenis van Nicea uit het jaar 325 na Christus, zoals die ook terug te vinden is in de Credotekst bij het ontstaan van de Nationale Synode (nieuwe stijl)

¹³ Dr. A. Vos in Kerk en Theologie, jaargang 65, no.1, januari 2014